

Krzysztof Andrzej Śledziński

**„Koncepcja intencji dzieła Umberto Eco w kręgu współczesnej filozofii i filozofii prawa –
przyczynek do teorii wykładni prawa”**

Streszczenie

Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest przeanalizowanie opracowanej przez Umberto Eco semiologicznej koncepcji intencji dzieła (*intentio operis*). Jest to taka strategia interpretacyjna, która za podstawowego „bohatera” uznaje dzieło. Koncepcja została przedstawiona w szerszym tle, jakim jest filozofia postmodernizmu, zestawiona zarówno z pokrewnymi, jak i antagonistycznymi teoriami. Główny cel pracy stanowi zastosowanie tejże koncepcji w prawniczym kontekście poprzez z jednej strony porównanie jej z formalistycznymi programami wykładni oraz z drugiej – poprzez dogłębne zbadanie wniosków, do jakich *intentio operis* może prowadzić, gdyby zastosować ją w procedurach wykładniczych (próba operacjonalizacji).

Praca składa się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów, które podzielone zostały na dwie części: pierwsza (rozdziały 1-5) służy zaprezentowaniu koncepcji intencji dzieła Umberto Eco i jej podstaw filozoficznych, a druga (rozdziały 6-9) stanowi próbę zastosowania tejże koncepcji do materii prawa. Całość rozstała podsumowana w Zakończeniu.

Przedmiotem rozważań podjętych w rozdziale 1 jest sama koncepcja intencji dzieła. Stanowi ona strategię interpretacyjną, co oznacza, że obejmuje pewien zbiór założeń, które już mamy, gdy dochodzi do interpretacji. Można ją określić mianem holistycznej w tym sensie, że angażuje ona rozliczne elementy wewnątrz- i okołotekstowe: 1) manifestację linearną tekstu (kod pozostawiony przez autora); 2) czytelnika, który nie tyle odczytuje sam tekst, co dokonuje wyboru spośród możliwych interpretacji zgodnie ze swoim usytuowaniem we wspólnocie interpretacyjnej; 3) encyklopedię kulturalną zawierającą dany język i zbiór wszystkich wcześniejszych interpretacji tego samego tekstu lub tekstów pokrewnych.

Intentio operis nie jest jednak koncepcją zupełną ani skończoną. Żeby mogła stać się pełnowartościową teorią interpretacyjną, trzeba zaopatrzyć ją w te cechy, których jej najbardziej brakuje. Rdzeniem rozdziału 2 jest bliższe przyjrzenie się paninterpretacjonizmowi, który zapewnia omawianej koncepcji ontologiczne podłoże poprzez odwołanie do pojęcia „konsensu wspólnoty”. W tym rozumieniu postrzegać będziemy metodologiczną teorię Umberto Eco za specyficzne zastosowanie ontologicznie zorientowanego paninterpretacjonizmu.

Rozdział 3 poświęcony jest z kolei rozwinięciu aspektu negatywnego koncepcji intencji dzieła, którego upatrywać można – opierając się na pojęciu „nadinterpretacji” – w dekonstrukcji. Nadinterpretując, naciągamy znaczenia słów, stosujemy metody wręcz paranoiczne, żeby osiągnąć

pożądany efekt. Eco stwierdza co prawda, że nawet nadinterpretacja może być owocna, niemniej jednak nie można postrzegać nadinterpretacji, a przez to dekonstrukcji, jako uniwersalnej praktyki. Punktem wspólnym między *intentio operis* a interpretacją prawa jest bowiem szacunek do tekstu. W wykładni prawa chodzi nie o owocność, lecz o dosłowność, a dla dekonstrukcji nie ma bardziej odległego celu.

W rozdziale 4 i 5 koncepcja intencji dzieła została umieszczona na szerszym tle społeczno-kulturowym oraz filozoficznym. Obejmują one eksplikację pojęcia „postmodernizm” i ukazanie relewantnych konsekwencji z nim związanych. Przedstawiono w nich skrótowo filozofię postmodernistyczną, koncepcje za nią stojące i jej implikacje; umieszczono więc postmodernizm w ramach głębszej struktury dającej podwaliny dla koncepcji intencji dzieła w zakresie zarówno społecznym, jak i kulturowym.

Druga część pracy zorientowana jest zdecydowanie bardziej na kwestie prawne. W rozdziale 6 przedmiotem rozważań jest myśl intencjonalistyczna głosząca prymat intencji autorskiej jako uprawnionego celu czynności wykładniczych, zaś rozdział 7 poświęcony został Antoninowi Scalii, nieżyjącemu już sędziemu Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, jednocześnie proponentowi tekstualizmu i oryginalizmu, które są stanowiskami opozycyjnymi wobec intencjonalizmu. W rozdziale 8 podjęto próbę zaprezentowania znanych polskich formalistycznych teorii prawa (koncepcji klaryfikacyjnej i derywacyjnej). Wieńczący pracę rozdział 9 miał na celu porównanie koncepcji intencji dzieła z przedstawionymi powyżej teoriami wykładni prawa.

Wniosek z przeprowadzonej analizy jest następujący: koncepcja intencji dzieła, mimo swojej postmodernistycznej proveniencji, jest w stanie wejść w produktywny dialog z formalistycznymi teoriami prawa. Nie stanowi ona dodatkowo radykalnego zerwania z dominującym dyskursem, przy czym zaobserwować możemy pewne istotne różnice. Uwidaczniają się one np. w przekonaniu, że interpretacji dokonujemy zawsze oraz że należy zrezygnować z ujmowania wykładni jako linearnego procesu polegającego na przechodzeniu od jednej dyrektywy do drugiej oraz z dawania prymatu dyrektywom wykładni językowej. W związku z powyższym wniosek z tej pracy jest jasny: koncepcja intencji dzieła znajduje jak najbardziej zastosowanie do materii prawa jako owocne dopełnienie (lecz nie substytut) teorii formalistycznych.

Słowa kluczowe

Umberto Eco, koncepcja intencji dzieła, postmodernizm, teoria prawa, interpretacja